

**This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.**

Author(s): Virtanen, Aarni

Title: Kansanjohtaja koetuksella. Kosolan puheen, 4.2.1933, vastaanottoa periferiassa ja keskuksessa

Year: 2014

Version:

Please cite the original version:

Virtanen, A. (2014). Kansanjohtaja koetuksella. Kosolan puheen, 4.2.1933, vastaanottoa periferiassa ja keskuksessa. In K. Alenius, & O. Fält (Eds.), *Keskus ja periferia muuttuvassa maailmassa* (pp. 323-343). *Studia Historica Septentrionalia* (70). Rovaniemi: Pohjois-Suomen Historiallinen Yhdistys. Retrieved from http://www.pro.tsv.fi/pshy/julkaisut/St_hist_sep_70.html

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Kansanjohtaja koetuksella

Kosolan puheen, 4.2.1933, vastaanottoa periferiassa ja keskuksessa

Vihtori Kosola, lapualainen aktivisti, jääkärivärväääjä, itsenäisyysaktivisti, talonpoika, Shpalernajan vanki ja lakonmurtaja, piti paljon puheita erilaisilla poliittisilla foorumeilla.¹ Puheet herättivät intohimoja, mitä ruodittiin lehdistössä. Tässä yhteydessä käsittelem Vihtori Kosolan Lapualla 4.2.1933 pitämää IKL:n (isänmaallisen kansanliikkeen) edustajakokouksen avauspuhetta ja varsinkin sen kommentointia keskeisessä poliittisessa lehdistössä periferia-keskus -dikotomian näkökulmasta². Etenkin pohjanmaalainen lehdistö kommentoi puhetta. Lehdet edustavat valtakunnallisina 'keskusta', mutta kattavat myös 'periferian', johon ne pyrkivät vaikuttamaan.³ Keskuksella tarkoitetaan lehdistön luokittelussa maantieteellistä ja poliittisen vallan keskusta, periferialla tarkoitetaan syrjäistä paikallisaluetta.

Päätelmiä tehdään niin puheen vastaanotosta, konkreettisella tasolla, kuin sitä selittävien puolueiden näkemyserojen kannalta, käsitteellisellä, tasolla. IKL oli syntyessään perifeerinen, poliittinen liike, jonka keskuksessa oli kansanjohtajaksi nimetty Vihtori Kosola. IKL:n tavoitteena oli päästä poliittisen vallan keskukseseen; hallitsemaan maata. Vihtori Kosolan puheissa tämä tavoite kuvastuu sekä arvostelun kohteena että tavoiteltavana haaveena. Keskus tarkoittaa artikkelissa poliittisen vallan keskusta; hallitusta ja periferia poliittisesta vallasta ulkona olevaa toimijaa, kuten Kosolaa.

Lapuan puheessa on kaksi merkittävää kontekstia; IKL:n osallistuminen vaaleihin ja vapaussodan 15-vuotismuistoviikko. Lapuanliike oli tyrehtynyt Ståhlbergin kyydityksen jälkimaininkeihin⁴ ja kielletty Mäntsälän kapinan jälkeen 24.3.1932.⁵ Akateeminen IKL⁶ oli

---

¹ Kosolasta tarkemmin, ks. esim. Vihtori Kosola, *Viimeistä piirtoa myöten. Muistelmia elämäni varrelta*. (Koonneet Heikki Asunta ja Vilho Viita. Lapua. 1935. Jaakko Korjus, Vihtori Kosola - legenda jo eläessään. WSOY. Porvoo - Helsinki. Lapuanliikkeestä ja IKL:stä yleisesti. Ks. Juha Siltala, *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Otava. Helsinki. 1985 ja Mikko Uola, *Sininusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932-1944*. Otava. Helsinki. 1982.

² Artikkelissa käytetään erottelua periferia-keskus sanat tässä järjestyksessä, koska Kosola edustaa ja toimii tässä periferiassa.

³ Ks. Taulukko 1, Jako keskustaan ja periferiaan, Kuvio 1 ja Kuvio 2, 14, 15, 19.

⁴ Ståhlbergin kyydityksestä, ks. esimerkiksi Jukka Partanen & Juha Pohjonen, Artikkelit *Rajakomendanttina* teoksessa *E. J. Raappana. Rajan ja sodan kenraali*. Päätekijä Jukka Partanen. Otava. Keuruu. 2007, 93–109. Erkki Kinnunen, "Punavihreää politiikkaa". Artikkelit teoksessa *Maakunnan synty. Pohjois-Karjalan historia 1809-1939*. Kimmo Katajala ja Jaana Juvonen. (Toim.) SKS. Helsinki. Karisto Oy. Hämeenlinna. 2006, 402–404, Anni

Kosolan mahdollisuus nousta valtaan.⁷ IKL sai vuonna 1933 ja 1936 14 paikkaa eduskuntavaaleissa.⁸

Puheen vastaanotto ilmentää puheen suhdetta keskukseseen. IKL on vallan periferiassa; sen mahdollinen nousu vallan keskukseseen on uhka vasemmistolle. IKL:n ja sen vastustajien välinen jännite näkyy puheessa. Kosolan puhe 4.2.1933 on valittu aineistoksi, koska sen teemat tuovat esille keskeisiä periferian ja keskuksen välisiä tavoitteita ja jännitteitä. Kosolan puheista ei suoraan löydy Periferia–keskus -asetelmaa käsitteellisellä tasolla, vaan se tulkitaan aineistosta. Konkreettisesti sitä, millä tavoin Kosola onnistui tai epäonnistui, käsitellään lehtidokumenttien avulla.

Kosolan puheet olivat vastauksia yhteiskunnassa esitettyihin poliittisiin kysymyksiin, joten niitä on tulkittava ajan kontekstissa. Puheen historiallinen tausta paljasti millaiseksi vastaukseksi puhe oli tarkoitettu. Kun sanomalehdet vastasivat Kosolan puheeseen, syntyi dialoginen kenttä. Puheet ovat poliittisen keskustelun foorumi, joissa useat eri poliittiset keskustelut kohtaavat toisensa.⁹

Puhe 4.2.1933

Kosola aloitti puheensa osoittamalla sen kansalaisille. Puhuttelusanana ”kansalaiset” pyrkii vaikuttamaan kuin kuuntelijoina olisivat kaikki suomalaiset: IKL:n potentiaaliset kannattajat. Yleisöä Lapualla oli noin 300-350.¹⁰ Puheessaan Kosola esitti käsityksensä hallituksen toimenpiteistä lapuanliikettä kohtaan. Kosola toi puheessaan esiin IKL:n symbolisen suhteen jääkäriiliikkeeseen; IKL ilmentäisi jääkäreiden ja lapualaisten itsenäisyystaistelun traditiota Suomessa. Puheessa luotiin ketju esi-isien ”raatamisen” ja ”taistelun” myötä saavutettuun

---

Wallenius, *Kyyditys*. Akateeminen kirjapaino. Hämeenlinna. 1972. IKL:stä ja sen vaalimenestyksestä, ks. esim. Mikko Uola, Isänmaallisen kansanliikkeen synty 1932-1933. Turun Yliopisto. Monistesarja B. Tutkimuksia III. 1969, 89. Vesa Vares, *Suomalaiskansallinen kokoomus. Kansallisen kokoomuspuolueen historia 1929-1944*. Edita Prima Oy. Helsinki. 2007, 164.

⁵ Uola 1969, 14–26, 33. Vares 2007, 105.

⁶ IKL:n kansanedustajasta vain yhdellä ei ollut akateemista loppututkintoa. Ks. Jussi Niinistö, Isontalon Antti. *Eteläpohjalainen jääkäri, värväri ja seitsemän sodan veteraani*. Karisto. Hämeenlinna. 2008, 180.

⁷ Kosolan syrjäytymisestä ja menehtymisestä, ks. esim. Lasse Kangas, *Kustaa Tiitu - tasavallan talonpoika*. Kirjayhtymä. Gummeruksen kirjapaino Helsinki. 1983, 102.

⁸ Uola 1969, 89. Ks. myös Jussi Niinistö, artikkeli ”Tyytymättömän oikeiston tukialue”. Teoksessa *Etelä-Pohjanmaan historia VII 1910-luvulta 1960-luvulle*. (toim.) Raimo Salokangas. Ykkös-Offset Oy. Vaasa, 663.

⁹ R. G. Collingwood, *The Idea of History*. Oxford University Press: Englanti 1946, 213–214, 291. Ks. myös Markku Hyrkkänen, *Aatehistorian mieli*. Vastapaino. Tampere. 2002, 157–174.

¹⁰ *Satakunnan Kansa* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous alkoi eilen Lapualla.” *Ilkka* 7.2.1933. ”Eilistä ja tänpäiväistä”.

itsenäisyyteen.¹¹ Kosola käsitteli aluksi Mäntsälän kapinaa, ”Ohkolan tapausta”. Kosolan tulkinta Mäntsälän kapinasta oli täysin päinvastainen kuin hallituksen:

”Kun valtiotalta epäonnistui yrityksessään saada lopettaa verisesti kansan liikehtiminen Mäntsälän viikon aikana, Lapuan Liikkeen johdon väliintulon kautta, niin antoi hallitus määräyksiä osan Lapuan Liikkeen johdon vangitsemiseen. Pelosta ei sentään kaikkia uskallettu vangita. Lapuan Liike lakkautettiin hallituksen mahtikäskyllä ja sen äänenkannattajan suuhun pantiin kapula. Maassa rienattiin pahemmin kuin koskaan ennen.”¹²

Kosola johti puheessaan pois huomion lapuanliikkeen itsensä julistuksista ja uhkauksista syyttämällä hallitusta tilanteen kiristämisestä. Toisaalta väite saattoi olla uskottava IKL:n kannattajien korvissa. Puheessa ennakoitiin, että Mäntsälän kapinaa tutkinut perustuslakivaliokunta julkistaisi raporttinsa kapinasta. Raportti julkaistiin vuonna 1934 ja se aiheutti voimakkaan keskustelun eduskunnassa.¹³ Kosola tuomitsi myös lapuanliikkeen lakkauttamisen Turun hovioikeudessa. Hän väitti lapuanliikkeen voittaneen Mäntsälän kapinan oikeudenkäynnin moraalisesti, koska hallitus suojelulakiin vedoten vaikutti oikeudenkäyntiin.¹⁴

”Mäntsälän jutussa kävi lopuksi siten, että alkuperäiset päälle kantajat joutuivatkin vastaajien asemaan ja vastaajat lopuksi kantajain asemaan. Ennen jutun loppukäsittelyä oli hallitus monta kertaa polvillaan Mäntsälän miesten edessä, mikä myös osoittaa sen heikkoutta.”¹⁵

Kosola kritisoi puheessaan myös lapuanliikkeen kannattajien erottamisia suojeluskunnan, poliisin ja nimismiehen viroista. Hän kuitenkin unohti mainita, että lapuanliike oli vuonna 1930 toimeenpannut kyydityksiä ja vaatinut epäisänmaallisina pitämiään henkilöitä pois jopa kunnanvaltuutetun ja kansanedustajan viroista.¹⁶ ”Kuvaavana” esimerkkinä hallituksen ”barbaarisesta menettelystä” ja ”tyranniasta” oli lapuanliikkeen kokouksen hajottaminen Kosolan

---

¹¹ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Lapuan valtiopäivät.” Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Vaasa* 6.2.1933. ”Kansanliikkeen edustajakokous.” *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

¹² *Ibid.*

¹³ Ks. Valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, hallituksen kertomus vuodelta 1932, esim. 273.

¹⁴ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Lapuan valtiopäivät.” Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Vaasa* 6.2.1933. ”Kansanliikkeen edustajakokous.” *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Kyydityksistä ja niihin liittyneistä väkivallan teoista, ks. Siltala 1985, 92–93, 147, 168–170, 209–227, 261–265, 286, 293–296, 394–396, 428–429.

talolla 15.7.1932.¹⁷ Kosola viittasi myös sanomalehdistön lakkauttamiseen; luultavasti hän tarkoitti juuri *Ajan Suuntaa*, joka vastusti ”tätä helvetillistä menoa”. Kosola jyrkensi kritiikkinsä tavanomaista kovemmaksi ja vertasi Suomea ironisesti Neuvostoliittoon:

”Meillä kirjoitellaan moittivassa äänilajissa tämäntapaisessa komennosta itäisessä naapurimaassa. Mutta minä uskallan epäillä, tokkopa se sentään on niin kuristavaa laatua valtiomahdin taholta kuin mitä se meillä on viime vuonna ollut. Tämä on sitä kansanvaltaa. Ihmetellä täytyy, että näin saa tapahtua kansanvaltaisessa, sivistyneessä maassa.”¹⁸

Jyrkkä retoriikka ei saanut suosiota porvaripuolueiden piirissä. Kosolan ironinen kieli ilmensi hänen katkeruuttaan hallitusta kohtaan. IKL:n johtokin piti Suomen vertaamista IKL:n pääviholliseen liian kriittisenä.¹⁹ Kosola pilkkasi hallitusta sen toimenpiteistä lapuanliikettä kohtaan; vaatimus kansanvallasta muodostuisi Kosolan mukaan omaksi irvikuvakseen. Kosola vaati peiteltysti marxilaisiin rinnastamansa maan johdon korvaamista lapuanliikkeen kannattajilla, jotka laittaisivat puolueiden asemesta lapuanliikkeen valtaan. Toisaalta hän ei ottanut kantaa siihen, miten tämä pitäisi tehdä. Tavoite oli ilmeisesti rinnastaa hallitus marxilaisiin, kun se salli heidän toimintansa ja rajoitti lapualaisten toimintaa. Tätä samaa retorista keinoa Kosola oli käyttänyt vuosien 1931 ja 1933 puheessaan puoluevallasta.²⁰

Kritiikki oli koventunut verrattuna aikaisempiin puheisiin. Kosola piti presidentti Svinhufvudiakin, ”valtion päämiestä, puoluemielen sokaisemana”. Vielä vuonna 1931 pitämässään puheessa, hän oli todennut Svinhufvudin olevan poliitikoiden yläpuolella moraaliltaan. Toisaalta presidentin selkeä laillisuutta puolustava reaktio Mäntsälän kapinaan oli heikentänyt Svinhufvudin kannatusta laitaoikeiston piirissä. Kosola ei puheessaan ymmärtänyt,

---

¹⁷ Pekka Kakkuri, *Suomettarelainen maalaisliitossa*. SHS. Hakapaino Oy: Helsinki. 1999, 319. Ks. kokouksesta myös, Porvarillisen työn arkisto, henkilöhaastattelut, Oskari Huhtamäki 25.2.1976 Vantaa, haastattelija Jaakko Korjus, 10. Ks. Porvarillisen työn arkisto, henkilöhaastattelut, Leo Lavin Helsinki 4.3.1976, haastattelija Jaakko Korjus, 6.

¹⁸ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933. ”Rautaisen kurin vaatimus.” *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ks. Kosolan puhe 12.3.1931. Esim. *Ajan Sana* 13.3.1931. Näitä keinoja Kosola käsittelee tarkemmin 27.8.1933 Tammelan puheessaan. Kosola viittaa tässä käsitteeseen puoluevalta, joka tulee puheiden retoriikkaan syyskuussa 1930. *Ajan Sana* 28.8.1933.

että kansan luottamus ei koskaan voinut olla yksimielistä; paitsi ehkä kriisitilanteessa tarvittavan ajan.

Kosola kommentoi puheessaan myös Maalaisliiton laillisuuskokousta 24.7.1932. Kokous oli selvä kannanotto maalaisliittolaisen puolustusministeri Jalo Lahdensuon²¹ puolesta ja 15.7.1932 pidettyä kokousta vastaan.²² Kosola nosti puheessaan esiin myös nk. Honkimäen tapauksen. Taustana maalaisliiton ja IKL:n suhteiden katkeamiselle oli levottomuuksien jatkuminen lapuanliikkeen jälkeenkin: Mäntsälän kapinan aikaan puolustusministerinä toimineen lapualaisen Jalo Lahdensuon kotiin hyökättiin 17.7.1932 neljän miehen voimin, mutta hyökkäys torjuttiin.²³ Huhuja hallituksen jäsenten kyydittämisestä tai hallituksen provokaatiosta IKL:aa kohtaan esitettiin, mutta Pekka Kakkurin mukaan kyseessä oli vain pienen piirin teko, jonka motivoi viha ja kauna.²⁴

Nyt Kosola käänsi vasemmiston syytökset pääläelleen: vasemmisto ja muut puolueet vihasivat IKL:ää, joka taistelisi heidän asettamaansa 'diktaturia' vastaan. Kosolan mukaan Honkimäen tapauksessa oli kysymys hallituksen "loistonäytteestä", provokaatiosta, joka oli liittynyt Mäntsälän kapinan oikeudenkäyntiin.

"Ja tätä provosoivaa tapausta hyväkseen käyttäen rautarintaman miehet aikoivat todellakin panna toimeen ennenkuulumattoman joukkoteurastuksen, käyttäen tässä teurastuksessa luvattomalla tavalla anastettuja patruunoita. Mutta kun rautarintamamiesten mielikuvituksessa syntynyttä vihollista ei hyökännytkään, niin alkoivat he ottaa kiinni maantiellä ohikulkevia rauhallisia kansalaisia ja kuljettaa heitä tilapäisesti laitettuun Honkimäen vankilaan."²⁵

---

²¹<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?%7Bhnro%7D=910865&%7Bkieli%7D=su&%7Bhaku%7D=kai%7Bki> Eduskunnan edustajamatrikkeli, viitattu 15.2.2013.

²² IKL pyrki osoittamaan, etteivät kaikki osallistujat olleet Leinosen, Halmeen, Tarkkasen ja Tiitun kanssa samaa mieltä. *Vaasa 4.8.1932*. "Lapuan "laillisuuskokous" puhevapauden kieltäminen".

²³ Tapahtumista tarkemmin, Kakkuri 1999, 315–318.

²⁴ Kakkuri 1999, 326–327. Ks. myös Ilmari Laukkonen, *Vaasan Jaakkoo. Tosi pohjalainen*. Ykkös-offset Oy. Vaasa. 1993, 128–130. Ks. tarkemmin Ari T. Manninen, artikkeli "Viitasaarelaiten osuus itsenäisen valtion vaiheissa". (toim.) Ari. T. Manninen, *Viitasaaren historia*. Otavan kirjapaino. Keuruu. 2008, 455–457 sekä Maaseudun ja keskustan arkisto. Veteraanihaastattelut 1973, Kustaa Tiitu, 18–20. Ks. Tapauksesta tarkemmin Maaseudun ja keskustan arkisto. Veteraanihaastattelut 1973, Jalo Lahdensuo, 7–10. Hki. Kansallisarkisto. Suomen 1920–40 -lukuun säätiön arkisto. Paavo Susitaipaleen haastattelut. Artturi Vuorimaan haastattelu, 7.

²⁵ *Lakeuden Sana 6.2.1933*. "Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden". Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat 5.2.1933*. "Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous". *Vaasa 6.2.1933*. "Kansanliikkeen edustajakokous." Sama puhe myös *Vaasa 4.2.1933*. "Rautaisen kurin vaatimus."

Erityisesti tässä kohtaa puhetta vapaussotadiskurssi²⁶ nousee voimakkaasti esiin. Kosola viittasi käsitteellä rautarintama ilmeisesti vasemmiston itsestään käyttämään termiin ennen sisällissotaa.²⁷ Kosola yritti myös rinnastaa maalaisliiton yhtä epäisänmaalliseksi kuin vasemmiston. Hän vastasi vasemmiston retoriikkaan syyttämällä hallitusta massiivisesta väkivallan käytöstä jopa rauhallisia kansalaisia vastaan. Kosola syytti epäselvästi, että hallitus oli hankkinut (AV: Kosola käytti termiä ”besorgen”²⁸) Lapuan suojeluskunnan varastona toimineesta viljamakasiinista patruunoita. Hallitus -sana ei kuvaa puheessa suoraan Suomen hallitusta ja parlamentaarista järjestelmää, vaan pikemminkin puolueiden kollektiivia. Kosola käytti retorista paralipsia, hän korosti asian tärkeyttä jättämällä sen sanomatta.²⁹

Puolustusministeri Jalo Lahdensuo oli antanut Kosolan mukaan määräyksen palauttaa patruunat Honkimäelle.³⁰ Todellisuudessa patruunat oli haettu Lahdensuon käskystä.³¹ Kosolan mukaan Kustaa Tiitu oli selittänyt Ilkassa 30.1.1933 maanantaina, että patruunat oli säästetty vapaussodan jälkeen siltä varalta, että

”jos herrat tuovat maahan kuninkaan, niin näitä patruunoita käytetään silloin, luultavasti kuninkaan, ja hänen hoviväkensä surmaamiseen, ja että tämän murhaajajoukon kärkimiehenä olen minä. Tällaisesta suunnittelusta ei Tiitu ole ainakaan minulle mitään maininnut, ja jos olisi maininnut, en ainakaan minä siihen joukkoon olisi ryhtynyt, vielä vähemmän kärkimieheksi.”³²

Kosolan kritisoi maalaisliiton laillisuuslinjaa juoruillaan. Poliitikassa esitettyihin syytöksiin ei kannata kommentoida, jollei se ole välttämätöntä. Kuningaskysymys oli jakanut sisällissodan voittajia, joten sitä kommentoimalla voisi painostaa maalaisliittoa.³³ Spekulointi kuninkaasta

---

²⁶ Tarkoitan vapaussotadiskurssilla IKL:n tulkintaa vuoden 1918 sisällissodasta ja tapaa puhua siitä.

²⁷ Rautarintama –termillä tarkoitettiin vasemmiston järjestäytymisrintamaa porvariston suojeluskuntia vastaan. Ks. tarkemmin, Timo Soikkanen, *Kansallinen eheytyminen. Myytti vai todellisuus?* WSOY:n graafiset laitokset. Juva. 1983, 283. Juhani Mylly, *Maalaisliitto-keskustapuolueen historia 2*. Karisto. Hämeenlinna. 1989, 285–290.

²⁸ ”Besorgen” sanan käyttö on suora linkki Saksan suuntaan, mutta puheen sisällöstä ei selviä miksi Kosola tätä sanaa käyttää. Ilmeisesti hän haluaa vihjata vain hallituksen varastaneen patruunat.

²⁹ Jan Blomstedt, *Retoriikkaa epäilijöille*. Helsinki: Loki kirjat. Paino Kirjakas Ky. 2003, 91.

³⁰ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Ajan Sana 4.2.1933. Ks. puhe myös. Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

³¹ *Kansan Lehti* 4.2.1933. ”Vilkaisu”. (Kaksi viimeistä palstaa).

³² *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Vaasa* 6.2.1933. ”Kansanliikkeen edustajakokous.” Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933. ”Rautaisen kurin vaatimus.” Ajan Sana 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

³³ Vesa Vares, *Kuninkaan tekijät. Suomalainen monarkia 1917-1919. Myytti ja todellisuus*. WSOY. Porvoo - Helsinki - Juva. 1998, erit. 129, 324–332.

kevensi puhetta ja toi siihen ehkä jopa huumoria. Puheessa huumorin käyttäminen on pelon vastakohta, sitä saatettiin tarvita heikentämään syytöksiä IKL:n vaarallisuudesta.³⁴ Kosola puhui tahallaan patruuna-asiasta epäselvästi. Retoriikassa epäselvä puhe on sellaista puhetta, jonka merkityksen vain osa kuulijoista ymmärtää. Tarkoituksellista epämääräisyyttä kutsutaan retoriikassa noemaksi.³⁵

Kosola totesi, ettei ainakaan hänellä yksityisenä henkilönä, ollut oikeutta jaella liikekannallepanovarastoa. Tarinan lopuksi Kosola hauskutti kuulijoitaan: ”tämä patruunajuttu muuten on kaiketikin sotasalaisuuksien paljastamista, ja mahdollisesti minä saan vielä vastata näistä paljastuksistani oikeuden edessä.”³⁶ Tarinat ovat keino saada puheeseen kiinnostavuutta, mutta mikäli tarina ei kiinnosta kuulijoita, ei kiinnosta puhekaan. Toisaalta Kosola saattoi huomata yleisön kiinnostuksen vesittyvän ja yritti tarinalla lisätä sen mielenkiintoa.³⁷ Kosola huomasi ehkä itsekkin menneensä liian pitkälle. Hän lopetti puheensa tunnustukseen:

”Teistä ehkä moni ajattelee, ettei tällainen puhe sovi Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokouksen avauspuheeksi, mutta minä en saa tällä hetkellä sydämestäni muunlaista puhetta, sillä minun sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden.”³⁸

Honkimäen tapaus särki lopullisesti IKL:n suhteet maalaisliittoon ja aloitti puolueiden väliset vihollisuudet. Kuulijat jäivät hämmentyneiksi, kun useat teemat sekoittuivat puheessa epäloogiseksi kokonaisuudeksi. Puhe käsitteli enimmäkseen lapuanliikettä ja IKL:aa, eli Kosola määritteli lähinnä edustamaansa liikettä puheessaan. Toisaalta Kosola uhkasi vasemmistoa, toisaalta taas väitti IKL:ää vasemmiston uhriksi. IKL oli puheessa paradoksaalisesti samaan aikaan vahva ja heikko. Kosolan vuonna 1932 esittämä uhmakas itsevarmuus oli muuttunut enemmän pettymykseksi hallituksen politiikkaa kohtaan.

---

³⁴ Juhana Torkki, *Puhevalta: kuinka kuulijat vakuutetaan*. Otava. Helsinki. 2006, 130.

³⁵ Torkki 2006, 102–103.

³⁶ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Vaasa* 6.2.1933. ”Kansanliikkeen edustajakokous.” Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933. ”Rautaisen kurin vaatimus.” *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

³⁷ Torkki 2006, 112–113.

³⁸ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Vaasa* 6.2.1933. ”Kansanliikkeen edustajakokous.” Sama puhe myös *Vaasa* 4.2.1933. ”Rautaisen kurin vaatimus.” *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

Vastaanotto

Kosolan puheen vastaanotto lehdistössä mahdollistaa periferia–keskus -suhteen tutkimisen. Vastaanotto myös paljastaa osin IKL:n ja selvemmin Kosolan poliittisen aseman puheenpidon aikaan. Kosolan puheen vastaanotto ilmentää myös puolueiden asemia toisiinsa. Olen jakanut lehdistöaineiston periferia–keskus jaon mukaisesti.³⁹ Keskeiseksi katsottua lehdistöä on valittu oikeistosta, keskustasta ja vasemmistosta. Rajanveto ”keskuksen” ja ”periferian” välillä ei ole absoluuttista, mutta painotusero on kumminkin selvä sikäli, että suurien puolueiden levikki kattoi laajalti koko maan, mihin paikallistasolla merkittävät lehdet eivät toisaalta pyrkineetkään. Lehdistöä voidaan myös kuvata makro-, meso- ja mikrotasoilla, jolloin makrotaso tarkoittaa keskusta, mikrotaso periferiaa ja mesotaso niiden väliin jäävää aluetta. Tällöin voidaan painottaa Kansan Lehden, Vaasan ja Ilkan luonnetta mesotason lehtinä; ne välittivät keskustan ja periferian välillä. Vielä vuonna 1933, ennen eduskuntavaaleja, lehdistö kommentoi Kosolaa ja IKL:ää voimakkaasti, mutta vuosina 1935-1936 kirjoittelu Kosolasta oli loppunut. Siksi vastaanoton kannalta on mielekästä hyödyntää Kosolan 4.2.1933 Lapualla pitämää puhetta tausta-aineistona.

Puheen jyrkkyys korostuu sitä taustaa vasten, että se pidettiin valkoisen sovintoviikon aikana. Puheen voi tällöin käsittää provokaatioksi, varsinkin vasemmistolle. Puheellaan Kosola yritti ylläpitää ja laajentaa poliittista ristiriitaa vasemmiston ja oikeiston välillä. Pääsääntöisesti vasemmiston ja edistyspuolueen lehdistö hyökkäsi Kosolan käsityksiä vastaan ja piti puhetta vaarallisena maan demokratialle. Vasemmiston ja edistyspuolueen lehdet julkaisivat vain osia puheesta, joita kriittisesti kommentoivat. Vasemmistolehdistössä Kosolan puhetta käytettiin esimerkkinä siitä, että oikeistopuolueille on maassa toiset säännöt kuin vasemmistolle. Svinhufvudin kritisoiminen ilmensi tätä. Oikeistolehdistö julkaisi puheen kokonaisuudessaan samalla tavalla jokaisessa lehdessään, lukuun ottamatta presidentti Svinhufvudin saamaa kritiikkiä, joka sensuroitiin puheesta. Oikeiston lehdet kommentoivat puhetta vain lyhyesti tai eivät ollenkaan. IKL:n periferiaa edustavat lehdet, *Lakeuden Sana* ja *Hämeen Sanomat* eivät kommentoineet sitä. Ajan Suunta vaikutti IKL:n pää-äänenkannattajana myös valtakunnan

---

³⁹ Taulukko 1, 20.

tasolla. Puhe kuitenkin tavoitti paremmin keskuksen kuin periferian.

Suomen Sosialidemokraatin Yrjö Räisänen kirjoitti nimimerkkinsä Sasu Punaisen⁴⁰ takaa, että Kosolan voimakas kritiikki hallitusta ja presidentti Svinhufvudia kohtaan oli esimerkki lain käytöstä maassa. Kun Kosola rikkoi Mäntsälän kapinasta annettua puhekieltoaan, vangitut kommunistit saivat jopa lain edellyttämää kovemmat tuomiot.⁴¹ Lehti myös rinnasti Kosolan puhetta Mannerheimin miekantuppipuheeseen, jonka hän oli pitänyt Valkoisen Karjalan Antrean esikunnassa 1918 keväällä. Viittauksellaan lehti saattoi implisiittisesti viestiä maalaisliitolle ja edistyspuolueelle; kaikenlainen laita-oikeiston myötäily vain lisäisi vasemmiston ja oikeiston jakoa. Lehti tosin totesi, että Kosolan ja Mannerheimin välillä oli eroa; jos Kosola saisi peräänkuuluttamansa vahvan hallituksen, niin se vaientaisi hänet nopeasti.⁴² Lehti yritti hajottaa oikeistoa ottamalla esiin Kosolan erot kokoomukseen. Humoristinen ja mitätöivä suhtautuminen Kosolaan osoitti, ettei häntä pidetty enää ehdottomana uhkana SDP:n piirissä. Lehti halusi myös korostaa poliittista ristiriitaa kokoomuksen ja IKL:n välillä.

Edistyspuoluelaisen *Turun Sanomien* päätoimittaja Urho Toivola⁴³ piti Kosolan puhetta, 'vihtoroimista', vanhojen väitteiden toistamisena. Lehti asetti Kosolan kontekstiinsa mainitsemalla hänen 'vihtoroineen'. Puheessa esitetyt väitteet vaalitavan turmiollisuudesta olivat virheellisiä, koska mikään vaalitapa ei olisi vapaa puolueiden vaikutuksesta. Toisaalta jos vaalit poistettaisiin, ei olisi mitään takeita siitä, että "Jumalan armosta" toimivat yksinvaltiaatkaan pystyisivät hoitamaan tehtäviään. Tällä lehti viittasi rovasti K. R. Kareksen kommenttiin Kosolasta Jumalan valitsemana kansanjohtajana.⁴⁴

---

⁴⁰ Raimo Salokangas, artikkeli *Puoluepolitiikka ja lehtijournalismi muuttuvilla lehtimarkkinoilla*, teoksessa Suomen lehdistön historia 2. (toim.) Päiviö Tommila. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. (toim) Raimo Salokangas ja Toivo Nygård Kustannuskiila Oy. Kuopio. 1987, 235.

⁴¹ *Suomen Sosialidemokraatti* 5.2.1933. "Mitä Sasulle kuuluu?" Ks. myös *Suomen Sosialidemokraatti* 26.2.1933 "Mitä Sasulle kuuluu." Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001. *Ajan Suunta* 4.2.1933. *Työn Voima* 7.2.1933. "Näkökulmastamme." Ks. myös valtiopäivät 1934, pöytäkirjat I, "Hallituksen kertomus vuodelta 1932", 272.

⁴² *Suomen Sosialidemokraatti* 5.2.1933. "Mitä Sasulle kuuluu?"

⁴³ Salokangas 1987, 261. Päätoimittaja Toivola oli A. K. Cajanderin linjalla eli hän edusti edistyspuolueen vasemmistoa.

⁴⁴ Ks. Kansanjohtaja kommentti: *Vaasa* 12.7.1930. "Minkä mitäkin herätysjuhlilla".

Svinhufvudille esitettyä kritiikkiä lehti piti merkillisenä ottaen huomioon, että ”Vihtori Suuri” ja lapuanliike olivat etunenässä ”ohjeineen ja määräyksineen” vaatimassa Svinhufvudia presidentiksi juuri siksi, ettei hän ollut puoluemielen sokaisema. Kosolan ”sotahaarniskapuhe” toi esiin jälleen Mäntsälän viikolla levinneet huhut⁴⁵, joiden mukaan lapuanliikkeellä oli olemassa suunnitelma Svinhufvudin syrjäyttämiseksi. Lehti vihjasi, ettei Kosola puhuessaan parlamentarismista edes tiennyt mistä puhui. Myös *Turun Sanomat* piti kummallisena, että kapinaan osallistumisesta tuomittu henkilö saattoi pitää mainitunlaisia puheita ilman, että valtiovalta siihen puuttui.⁴⁶ Lehti suhtautui puheeseen ironisesti ja humoristisesti, joten sekään ei pitänyt sitä haasteena omalle linjalleen.

Edistyspuolueen *Helsingin Sanomien* pilakuvassa Kosolan puheen kohtaa sotahaarniskasta kommentoitiin huumorilla. Lehden mukaan ”Vihtori oli ollut äkäisellä päällä jytistäen ankaria sanoja eduskunnasta, hallituksesta ja tasavallan presidentistäkin”. Haarniska pysyi Kosolan päällä, kunnes kaikki nämä pestit olisi saatu ”uusiin luotettaviin käsiin”. Lehden mukaan puhe oli liikaa, kun Kosola oli itse jäänyt kiinni ”rysän päältä”, kapinapuhista laillista valtiovaltaa vastaan. ”Poliittisten liikemiesten” oli turha odottaa, että heidän sanojaan otettaisiin vakavalta kannalta. ”Kiropuheiden höysteeksi” oli sotkettu isänmaa ja isänmaallisuuskin.⁴⁷ Liikemies-sana viittasi IKL:läisiin lapuanliikkeen keinojen mahdollisina jatkajina.

IKL:llä ei ollut patenttia isänmaallisuuteen. Ottamalla isänmaan käsite uudelleenmäärittelyyn, voitiin IKL:n isänmaallisuus haastaa ja saada näin puoluetta periferiaan. Kun Kosola puhui isänmaa käsitteestä itseisarvona politiikalle ja demokratialle, koetti lehti osoittaa Kosolan välineellistäneen isänmaansa omien tavoitteidensa tueksi. Lehti vaati lopuksi ”vaatimattomia työn tekijöitä” astumaan esiin. Lehti tarkoitti tällä, että todelliset isänmaalliset kansalaiset eivät hyväksyneet IKL:n kiihotusta. Tämä oli myös maalaisliiton kanta.⁴⁸ *Helsingin Sanomat*kaan ei ottanut puhetta tosissaan, varsinkin kun sitä kommentoitiin pilakuvapalstalla. Toisaalta *Helsingin*

---

⁴⁵ Huhusta: ks. esim. *Kansan lehti* 29.7.1933. ”Lapualaiskapinallisilla oli laaja vallankaappausuunnitelma.”

⁴⁶ *Turun Sanomat* 5.2.1933 ”Sotahaarniska.” Ks. myös lehden arvio K. R. Kareksen puheesta. *Turun Sanomat* 14.2.1933. ”Ei ollut apua.” AV: Lisäksi Kosola oli saanut puhekiellon Mäntsälän kapinan jälkeen.

⁴⁷ *Helsingin Sanomat* 6.2.1933. ”Jo tuli taas sanotuksi liikoja”.

⁴⁸ *Helsingin Sanomat* 6.2.1933. ”Jo tuli taas sanotuksi liikoja”.

Sanomat alkoi irtautua edistyspuolueesta sitoutumattomaksi lehdeksi, joten sen täytyi ottaa yleisempiä kantoja, jotka myös kasvava poliittinen vasemmisto voisi hyväksyä.⁴⁹

Maalaisliittolainen *Keskisuomalainen*⁵⁰ totesi Kosolan nimeä mainitsematta hänen kommenttiinsa sotahaarniskan laskemisesta, että työ ei ainakaan loppuisi kesken. Lehteä päätoimitti Torsten Kaukoranta.⁵¹ Lehti totesi, ettei taloudesta puhuttu kokouksessa lainkaan, jottei loukattaisi kokoomuspuoluetta ja suurteollisuuspiirejä. Näin ei isänmaallinen mieli kansassa nousisi. IKL:n johto ei käsittänyt, että Suomessa piti ajaa suomalaisista oloista lähtevää politiikkaa eikä italialaista tai saksalaista mallia.⁵²

Maalaisliittolainen ja seinäjokelainen *Ilkka* totesi nimimerkki Johanneksen, ilmeisesti, Artturi Leinosen, kolumnissa, että sana ”isänmaallinen” oli IKL:n suhteen laitettava lainausmerkkeihin. Ilkka oli paikallisesti tärkeä lehti, jolla oli myös poliittisen vallan keskuksen kannalta merkitystä. Kokoussali oli täytetty virallisen ilmoituksen mukaan 350 ihmisellä, vaikka IKL oli uhonnut saavansa ”jokaisesta pahaisestakin pitäjästä” vähintään kaksi osallistujaa. Tällöin osallistujia olisi ollut yli 1000. ”Toiminimen pääjohtaja”, Kosola, jatkoi tervehdyspuheessaan vanhalla kurssilla. Lehti pohti puheen ”kynäniekkaa” ja päätyi siihen, että Kosola oli luultavasti kirjoittanut puheensa itse. Ainakaan harkintaa puheessa ei käytetty, varsinkin kun siinä arvosteltiin niitä, joiden ”asiana oli hoidella maan asioita silloin kun Kosola kumppaneineen ... koetti saada sekaannusta aikaan”. Kosola haukkui puheessaan halventavasti erityisesti (AV: maalaisliittolaisen Juho) Sunilan hallituksen jäseniä ”leipäpoliitikoiksi”.⁵³

Tähän lehti totesi, että Sunilan hallitus oli nimenomaan maanviljelijöitä lähellä oleva hallitus ja muistutti Kosolaa IKL:n vaaliliittotarjouksesta maalaisliitolle ”vain muutamaa viikkoa” puhetta

---

⁴⁹ Helsingin *Sanomat* muuttui poliittisesti, enemmän sen päätoimittaja Eljas Erkon kuin edistyspuolueen linjoilla olevaksi lehdeksi. Erkko oli edistyspuolueen kansanedustaja ja toimi ministerinäkin vuonna 1932, kunnes vetäytyi politiikasta vuonna 1936. Ohto Manninen & Raimo Salokangas, *Eljas Erkko. Vaikenematon valtiomahti*. WSOY. Juva. 2009, 159–161, 168–171, 180, 185–188. Salokangas 1987, 265–270.

⁵⁰ *Keskisuomalainen* oli elokuun 1932 alusta siirtynyt maalaisliittolaiseksi lehdeksi. Ks. Päiviö Tommila, Tuire Raitio. Keski-Suomen lehdistö 3. 1918–1944. Jyväskylä. *Keskisuomalainen*. 1976, 75–76.

⁵¹ Tommila & Raitio 1976, 86.

⁵² *Keskisuomalainen* 9.2.1933. ”Lapuan kokouksen johdosta”. Sotahaarniskasta, ks. myös *Turun Sanomat* 3.6.1933. ”Kansalaiset.”

⁵³ Puheen kohta: ”Leipäpoliitikot olivat saaneet jalansijaa maan hallituksessa. Tätä valtaa hyväkseen käyttäen ryhtyivät he viimeiseen ponnistukseen lapuanliikkeen hirttämiseksi”.

aikaisemmin.⁵⁴ Puheessa hyökättiin ”räikeästi ja erityisesti” juuri maalaisliiton kimppuun. Honkimäen kahakkaan viitaten lehti totesi että IKL halusi kieltää laillisuutta puolustavat kokoukset maassa. Viitaten Kosolan taloudellisiin vaikeuksiin lehti totesi, että hän yritti ”hillittömän röyhkeästi parantaa aatteellisestikin vararikkoista asemaansa”. Kritiikkiin puoluevaltaa ja presidentti Svinhufvudia kohtaan lehti vastasi, ettei IKL:ää kannattanut Vaasakaan ollut tätä kohtaa puheesta ”uskaltanut nielaista”, vaan se oli ”pyyhitty” (AV: sensuroitu) pois lehdestä. Tapauksesta teki ironisen se, että juuri lapuanliike oli vaatinut ”koko kansan kannattamaa” Svinhufvudia presidentiksi.

IKL:n kansanedustaja Vilho Annala⁵⁵ oli samassa kokouksessa pitänyt puheen ”kurin välttämättömyydestä”. Puheessaan hän totesi, että jokainen liikkeen johtomiehistä voitaisiin korvata, jos hän ei toimisi liikkeen edun mukaisesti. Viitaten Annalan puheeseen lehti kysyi, ulottuisiko kuri myös ”Jumalan valitsemaan liikkeen johtajaan”, Kosolaan, jos hän alkaisi pukeutua ”mäntsäläläiseen sotahaarniskaansa”. Ainakin Kosola tuntui puheensa perusteella olevan ”kovin sotaishalla tuulella”.⁵⁶

Oululainen *Liitto* lehti syytti IKL:aa kolumnissaan ”Jumalan nimen turhaan lausumisesta”, ”rienauksesta”, ”tekopyhyydestä” ja uskonnon politisoimisesta, muttei maininnut Kosolan puhetta.⁵⁷ Taustana kiistalle oli, että uskonto oli Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa tärkeä vaikuttaja. Lisäksi IKL:n ja maalaisliiton välit olivat hyvin kireät Etelä-Pohjanmaalla, jossa IKL:n kannatus oli vahvimmillaan. Kokoomus ja maalaisliitto kilpailivat äänestäjistä lehdistönsä avulla alueellisissa keskuksissa: Vaasassa ja Seinäjoella. *Vaasa*-lehti ei vastannut *Ilkan* syytöksiin uskonnon välineellistämistä Kosolan puheissa.

Kosolan vanhaa, aktivistiaikaista, maalaisliittolaista taustaa ei ehkä haluttu maalaisliiton lehdissä tuoda esiin. Kokoomuslaisen *Vaasa*-lehden kolumnipalstalla ”Jaakkoo selittää” käsiteltiin IKL:n kokousta. Palstaa piti toimittaja J. O. Ikola (1894–1951).⁵⁸ Lehti suhtautui vuonna 1933

---

⁵⁴ *Ilkka* 7.2.1933. ”Eilistä ja tänpäiväistä”.

⁵⁵ Annala kuului Vihtori Kosolan nimeämään IKL:n johtoon. Muita johtajia olivat Bruno Salmiala, Paavo Rautala ja Matti Malkamäki. IKL:n sihteerinä toimi Reino Ala-Kulju. Uola 1982, 58.

⁵⁶ *Ilkka* 7.2.1933. ”Eilistä ja tänpäiväistä”.

⁵⁷ *Liitto* 9.2.1933. ”Isänmaallinen kansanliike”.

⁵⁸ Ks. tarkemmin Laukkonen 1993, 48, 57–58, 68.

kokoomuksen linjaa noudattaen kohtuullisen myötämielisesti IKL:ään.⁵⁹ Kosola ei kuitenkaan kehuja saanut, kun oli kritisoinut presidenttiäkin. Lehti varautui jo kovaan kritiikkiin puhetta kohtaan. Lehden mukaan Kosola ei ollut mikään ”diplomaatti” ja hänen sanansa asettuivat siksi ”välistä liika krouvistikki”. Kosolan puheessaan esittämä kritiikki laitettiin humoristisesti ja vähätellen hänen äkkipikaisuutensa ja poliittisen harjaantumattomuutensa tiliin. Lehti yritti selittää, tai ainakin vihjailla, ettei Kosola tarkoittanut puheellaan sitä, mitä sanoi.⁶⁰

Toinen tulkintamahdollisuus olisi, että maltillistuvassa oikeistossa ajateltiin Kosolan kannanottojen vain pahentavan oikeiston keskinäisiä suhteita; Mäntsälän kapinasta ja demokratiakritiikistä tulisi nyt vaieta, koska se hyödyttäisi vain vasemmistoa. Lehti tiesi varmasti SDP:n yrittävän hajottaa oikeistoa Kosolan puheen kommentteilla. Kokouksen yleisömäärää korostettiin, koska lehti halusi osoittaa, että IKL:llä on yhä kannatusta, joten siitä olisi hyötyä kokoomukselle.⁶¹

Periferiassa toimivaksi katsottava vaasalainen *Kansan Lehti* totesi kokouksesta pääkirjoituksessaan, että IKL:n vaatimus SDP:n julistamisesta laittomaksi oli otettava vakavasti. Myös *Kansan Lehti* totesi oikeiston rikkovan periaatteitaan, joiden noudattamista se itse vasemmistolta vaati. Lehden mukaan Kosola halvensi hallitusta. Puheesta oli lainattu lehteen Honkimäen tapausta marxilaisuuden murskaamista ja sotahaarniskaa käsittelevät osuudet.⁶²

Kokoomuslaisen *Kajaani* lehden nimimerkki Krannin Esko kehuu puheen isänmaallisuutta, kommunisminvastaista taistelua ja maakuntahenkeä.⁶³ Kokoomuslainen *Satakunnan Kansa* totesi Kosolan käsitelleen puheessaan Lapuan osuutta Suomen itsenäisyystaistelussa ja vastustaneen maan hallituksen syytöksiä ja toimenpiteitä isänmaallista kansanliikettä kohtaan maan rauhoittamiseksi.⁶⁴ Oululainen *Kaiku*, Keski-Suomen *Sisä-Suomi* ja tamperelainen *Aamulehti* selostivat puhetta identtisesti, uutisen toimittajakin saattoi olla sama. Kaikki kolme lehteä

---

⁵⁹ *Vaasa* 9.2.1933. ”Jaakkoo selittää.”

⁶⁰ *Vaasa* 9.2.1933. ”Jaakkoo selittää.”

⁶¹ *Vaasa* 9.2.1933. ”Jaakkoo selittää.”

⁶² *Kansan Lehti* 6.2.1933. ”Laittomaksi”. ”Kapinantekijät vaativat sosialidemokraattisen puolueen lakkauttamista”. Toivo Nygård, artikkeli *Poliittisten vastakohtaisuuksien jyrkentyminen sanomalehdistössä*, teoksessa Suomen lehdistön historia 2. (toim.) Päiviö Tommila. Sanomalehdistö suurlakosta talvisotaan. (toim) Raimo Salokangas ja Toivo Nygård Kustannuskiila Oy. Kuopio. 1987, 118.

⁶³ *Kajaani* 11.2.1933. ”Pienois kuvia Lapuan parlamentin päiviltä”.

⁶⁴ *Satakunnan Kansa* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous alkoi eilen Lapualla”. *Sisä-Suomi* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous alkoi eilen Lapualla”.

korostivat nyt IKL:n osallistuvan vaaleihin.⁶⁵ Savonlinnassa ilmestynyt *Itä-Savo* totesi kokouksessa tehdyn fasistitervehdyksen ja selosti IKL:n poliittista ohjelmaa, muttei kommentoinut Kosolan puhetta.⁶⁶

Vasemmistolehdistöstä SDP:n vasenta laitaa (Väinö Huplin⁶⁷ kannattajat) edustava jyvaskyläläinen *Työn Voima*⁶⁸ referoi Kosolan puheen pääkohdat ja käsitteli IKL:n kokousta yleisesti. *Työn Voima* piti hyökkäystä Svinhufvudia kohtaan ”aasinpotkuna”, jota voimisti vielä se, että juuri lapuanliike oli tukenut voimakkaasti Svinhufvudia presidentiksi. Kosolaa lehti kuvasi ”suuruuden hulluutta sairastavaksi, taloudellisesti rappeutuneeksi maalaiskolloksi”, joka ”lukee kaistapäisten kriivarien nerontuotteita”. Lehti ei tiennyt kuka puheen oli kirjoittanut, mutta väitti, ettei se ollut ainakaan Kosola.⁶⁹ Lehti palasi kokouksen tapahtumiin vielä seuraavana päivänä julkaistussa kolumnissa ”Uusin lapualaisrienaus”. Lapuan kokous koettiin uusintaerän julistamiseksi lapuanliikkeen jatkajan ja SDP:n välillä. Myös *Kansan Lehti* pyrki osoittamaan, että IKL käytti uskontoa hyväkseen ja tekopyhästi alensi sen omien tavoitteidensa ajamiseen. SDP:n lehdistö ei kuitenkaan hyökännyt uskontoa vastaan sinänsä.⁷⁰

Lakeuden Sana selosti puhetta korrektisti. Lehden mukaan Kosola väitti, ettei Suomi ollut demokratia ja sen olot olivat ainakin yhtä kuristavat kuin Neuvostoliitossa. Lisäksi lehti mainitsi myös Kosolan kritiikin vasemmistoa kohtaan. Kosolan mukaan ”kylvetty viha” loppui vasta kun marxilaiset ja kommunistit tehtäisiin vaarattomaksi. Lehden mukaan Kosola käytti puheessaan jyrkkää vastakkainasettelua. Pohjanmaalaisessa lehdessä saattoi näkyä, että välit kokoomukseen oli välttämättä pidettävä kunnossa. Tulossa olevia vaaleja ajatellen piti ottaa huomioon myös Etelä-Pohjanmaan maalaisliittolaisten jyrkkä kritiikki IKL:aa kohtaan; maltillisten äänestäjien menettämisen pelossa Kosolaa ei saanut kehua liikaa. *Kajaanissa* ja *Vaasassa* Kosolan aatteella katsottiin olevan vielä kannatusta, koska kritiikki oli vähäisempää.⁷¹ Kokoomuksen keskeisin

---

⁶⁵ *Kaiku* 5.2.1933. ”Isänmaallinen kansanliike ja valtiolliset vaalit”. *Aamulehti* 5.2.1933. ”Isänmaallinen kansanliike ei muodosta erillisiä vaaliliittoja”.

⁶⁶ *Itä Savo* 7.2 ”Fascistien eleitä matkittiin Lapualla”.

⁶⁷ <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hx5000.sh?{hnro}=910529&{kieli}=su&{haku}=kaikki> viitattu 15.1.2013. Huplin ja Tannerin kiistasta. Ks. Salokangas 1987, 237–239.

⁶⁸ Lehdestä, ks. Salokangas 1987, 231. *Työn Voiman* levikki oli noin 6 000 tilaajaa. Tommila & Raitio 1976, 274.

⁶⁹ *Työn Voima* 7.2.1933. ”Näkökulmastamme”.

⁷⁰ *Työn Voima* 8.2.1933. ”Uusin lapualaisrienaus”.

⁷¹ *Lakeuden Sana* 6.2.1933. ”Sydämeni vuotaa verta tämän kelvottomasti hoidetun isänmaan tähden”. Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. Sama puhe myös *Vaasa*

lehti *Uusi Suomi* ei julkaissut puhetta, mutta kommentoi IKL:n vaatineen SDP:n julistamista laittomaksi.⁷² Maltilliselle oikeistolle Kosolan radikalismi alkoi olla liikaa.

Puheen kommentointi puoluepoliittisena vastaanottona

Artikkelin päätelmiä käsitellään ensiksi konkreettisella tasolla, ts. puoluepoliittisten lehtien kommentaateista. Toisekseen päätelmiä pohditaan puoluepoliittisten, käsitteellisten, näkemyserojen kannalta. Poliittinen puhe on tavoitteellinen, se asettaa pitäjänsä koetteelle – ymmärretäänkö hänen sanomiaan ja toiseksi johtaako se toimiin.

Ajan poliittinen lehdistö osoittaa puheen vaikutuksiltaan vähäiseksi. Lehdistö oli 1930-luvun Suomessa puoluelehdistöä, joten sen kannanotot heijastelivat suoraan puolueiden kantoja ja jopa päätoimittajan poliitikkoroolia. Kannanottoja on näin mahdollista analysoida sen kannalta mihin lehdet poliittisesti pyrkivät kommentoidessaan puhetta. Kosolan puhe oli tärkeä siinä mielessä millaiseksi IKL:n suhde puoluekenttään ennen vaaleja muodostuisi ja miten IKL:n järjestäytyminen vaaleihin muuttaisi laillisuusrintaman ja oikeiston välistä tilannetta. Makrotasolla keskustelu liittyi siihen millainen poliittinen järjestelmä Suomessa pitäisi olla.

Oikeistolehdet vaikenivat puheen syytöksistä ja myötäilivät valituin osin sen yleistä vasemmistokritiikkiä. Vasemmiston lehdet korostivat varsinkin demokratiaa ja presidentti Svinhufvudiin kohdistuneita syytöksiä ja jopa osin yhtyivät maalaisliiton käsityksiin uskonnon pilkkaamisesta. Oikeiston sisällä Kosolan puhe oli ongelma; kokoomuslaiset lehdet eivät pitäneet Kosolan näkemyksiä oikeina, mutta eivät halunneet niitä myöskään oikeiston riitautumisen pelossa kritisoida. *Suomen Sosialidemokraatti* ja *Kansan Lehti* suhtautuivat puheeseen

---

4.2.1933. ”Rautaisen kurin vaatimus.” Osia puheesta löydettävissä: *Hämeen Sanomat* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. Ks. myös *Hämeen Sanomat* 6.2.1933. ”Lapuan kokous”. Kokousta pidettiin IKL:n menestymisen kannalta erittäin tärkeänä. *Ajan Sana* 4.2.1933. Ks. puhe myös: Työväen arkisto, 323(471) IKL. IV 00001.

⁷² *Uusi Suomi* 5.2.1933. ”Isänmaallisen kansanliikkeen edustajakokous”. *Uusi Suomi* 7.2.1933. ”Isänmaallinen kansanliike vaatii sosialidemokraattisen puolueen julistamista laittomaksi”. Kokoomuksen johdon ja toimituskuntansa välillä tasapainoillut *Uusi Suomi* oli marraskuusta 1932 kevääseen 1934 kokoomuspuolueen johdon linjalla. Ks. Salokangas 1987, 281–287.

korrektimmin kuin *Työn Voima*, koska etenkin *Suomen Sosialidemokraatin* vasemmiston päälehtenä ja osana laillisuusrintamaa oli rakennettava suhteita poliittiseen keskustaan. Työn Voima osoitti sanansa myös suojelulain myötä lakkautetun kommunistipuolueen kannattajille. *Kansan Lehti* oli näiden välissä, mutta kuitenkin hieman enemmän *Suomen Sosialidemokraatin* linjoilla.

Yhtäältä SDP:ssä saattoi olla myös todellista linjaristiriitaa siitä millä tavalla siteitä poliittiseen keskustaan rakennettiin ja ylläpidettiin; kuinka paljon IKL:n vastustusta kannatti kiristää. Lopulta SDP:n oli, etenkin sen kannatuksen noustessa, vastustettava IKL:aa aina selvästi voimakkaammin kuin poliittinen keskusta, jotta se pitäisi itsensä vaihtoehtona laitavasemmistolle ja painostaisi keskustapuolueita. Maalaisliittoa ja edistyspuoluetta ei saanut samaistaa kokoomukseen muistuttamalla Lapuan keväästä 1930. IKL:n vastustuksen tuli yhä lähteä kansanvallan ja laillisuuden puolustamisen kannalta, eikä kritiikkiä saanut esittää siten, että poliittinen keskusta pitäisi sitä epäisänmaallisena. SDP:n työväen isänmaa oli kansanvaltainen.

Laillisuusrintaman (SDP, maalaisliitto, edistyspuolue) keskeinen intressi oli saada IKL eristettyä SDP:n sijasta. Maalaisliiton lehdet määrittivät kritiikissään isänmaan ja lain käsitettä sekä politiikan ja uskonnon välistä suhdetta uudelleen. Humoristisemmin puheeseen suhtautunut *Ilkka* pyrki irrottamaan maanviljelijät IKL:stä korostamalla sen kannatuksen heikkoutta, elitismiä, oikeistolaisuutta ja tekopyhyyttä. Taistelu varsinkin pienviljelijöistä oli Etelä-Pohjanmaalla kovaa. Oululainen *Liitto* taas oli jyrkempi tuodessaan esiin uskonnon halventamisen. Uskonnon merkitys oli luultavasti Pohjois-Suomessa tärkeämpi.⁷³ Kansanvaltaretoriikka sisällytettiin isänmaan käsitteeseen; nimenomaan demokratian puolustaminen oli isänmaallista. Maalaisliiton mielestä IKL ei ollut ideologialtaan suomalaiskansallinen liike. Maalaisliitto saattoi myös implisiittisesti perustella vasemmistolle vuosien 1929-1930 kovia otteitaan kommunisteja vastaan sillä, että myös oikean laidan radikalismia vastaan oltiin tiukkana. Tämä lähensi maalaisliittoa SDP:hen.

Kosolan puheiden vastaanotto oli positiivisempaa lapuanliikkeen syntyseudulla ja sen keskuksessa; vahvalla IKL:n kannatusalueella, Pohjanmaalla. Toisaalta taas maalaisliiton jyrkkä

---

⁷³ Ks. maalaisliittolaisesta lehdistöstä Nygård 1987, 44–49, 53–55. Liitolle juuri Pohjois-Pohjanmaa oli vahvin kannatusalue.

IKL-vastaisuus teki *Lakeuden Sanan* maltillisemmaksi puhetta kohtaan; maalaisliiton hyökkäystä ei kannattanut voimistaa. Sen sijaan IKL:n pitäisi maltillistua siten, että porvaripuolueet voisivat eristää poliittisesti SDP:n. Maanlaajuinen *Helsingin Sanomat* ja sellaiseksi pyrkivä *Suomen Sosialidemokraatti* hyökkäsivät puhetta vastaan. Edistyspuolueen lehdistö ei ottanut puhetta niin tosissaan, koska piti Kosolaa asioista tietämättömänä. IKL ja Kosola kytkettiin fasismiin, joka asetettiin isänmaallisuuden vastaiseksi ideologiaksi.

Merkillepantavaa on, ettei yksikään kokoomuslainen lehti yhtynyt Kosolan puheeseen kokonaisuudessaan. Keskeisin lehti, *Uusi Suomi* jopa jätti puheen kommentoimatta. Puhe oli siis kokoomuksen strategian kannalta epäonnistunut. Kosola sai puheellaan aikaan kolme poliittista muutosta. Ensinnäkin IKL:n ja kokoomuksen vaaliliitto alkoi hajota, kun maltillisemmat kokoomuslaiset pitivät IKL:aa liian radikaalina. Toisekseen maalaisliitto kääntyi laillisuuslinjansa myötä jyrkästi IKL:ää vastaan ja kolmanneksena SDP sai mahdollisuuden irrottaa maalaisliitto kokonaisuudessaan kokoomuksesta. Maalaisliitto (*Ilkka*) lähene edistyspuoluetta (*Turun Sanomat*) ja jopa SDP:tä puhetta kritisoidessaan; SDP (*Suomen Sosialidemokraatti*) taas pyrki vahvistamaan edellä mainittuja oikeistoa hajottaessaan. Laillisuusrintama alkoi korvata porvaripuolueiden rintamaa.

Kosola tavoitti poliittisen vallan keskuksen, muttei saanut myönteisiä vaikutuksia tai seurauksia aikaan. Kosolan puheen vaisu vastaanotto määräytti puheen periferiaan; puhe ylitti uutiskynnyksen laajasti, mutta enemmän esimerkkinä IKL:n epädemokraattisuudesta; valtaosa puolueista oli jo kääntymässä demokratian kannalle. Puheen ”kansalaiset” olivat enemmänkin kiinnostuneita siitä, mitä hyvää Kosolalla olisi tarjottavaa heille.

Taulukko 1: Sanomalehtien luokittelu keskukseen ja periferiaan

Keskus

Aamulehti (kokoomus)

Ajan Suunta (IKL)

Suomen Sosialidemokraatti (SDP)

Helsingin Sanomat (edistys)

Turun Sanomat (edistys)

Uusi Suomi (kokoomus)

Periferia

Vaasa (kokoomus)

Ilkka (maalaisliitto)

Kajaani (kokoomus)

Liitto (maalaisliitto)

Satakunnan Kansa (kokoomus)

Lakeuden Sana (IKL)

Kaiku (kokoomus)

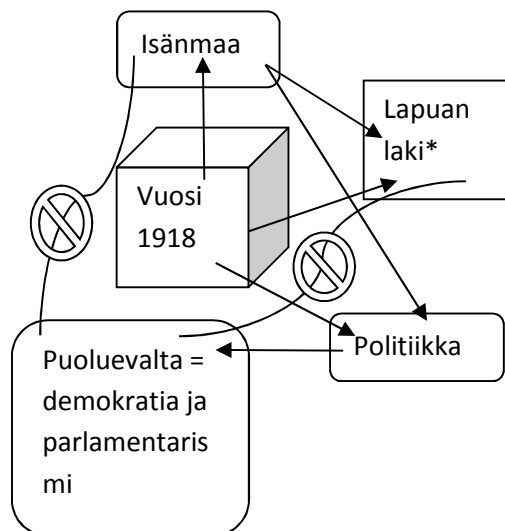
Työn Voima (SDP)

Kansan Lehti (SDP)

Puolueiden näkemyseroista

Puolueiden näkemyserot näkyvät puheen vastaanotossa. Sitä, miksi Kosola jäi jyrkillä puheillaan periferiaan, voidaan tehdä ymmärrettäväksi seuraavalla käsitteiden analyysillä.⁷⁴

Kuvio 1: Kosolan puheiden keskeisten käsitteiden suhde toisiinsa.

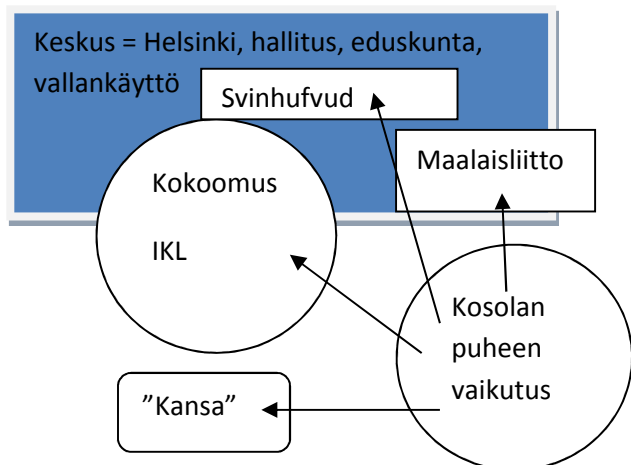

⁷⁴ Ks. Kuvio 1 ja Kuvio 2.

*Lapuan laki poistuu Mäntsälän kapinan jälkeen vuonna 1933 puheista, jolloin isänmaan käsite määrittää politiikan käsitettä. Isänmaa ja Lapuan laki ovat ristiriidassa demokratian, ”puoluevallan”, kanssa, mutta tuottavat politiikan. Vuosi 1918 määrittää isänmaata, Lapuan lakia ja politiikkaa. Kieltoimerkki tarkoittaa käsitteiden välistä ristiriitaa. Nuoli taas ilmoittaa mistä käsitteestä mikäkin on johdettu Kosolan puheesta.

Isänmaa, demokratia ja politiikka linkittyivät toisiinsa. Kosolan puheissa isänmaan käsite määrittelee ja tuottaa demokratian ja politiikan käsitteet. Kosolan retoriikka tuottaa demokratian ja isänmaan (sekä Lapuan lain) välille ristiriidan esittämällä, että demokratia on puoluevaltaa. Kosolan retoriikassa puolue on jo käsitteellisesti epäisänmaallinen, koska se hajottaa yhtenäisen Suomen kansan.

Kuvio 2: Keskus ja toimijat

Kosola pyrki vaikuttamaan puheellaan kansaan, kokoomukseen, IKL:aan, maalaisliittoon ja presidentti Svinhufvudiin, jotka asettuvat keskukseen kuvan osoittamalla tavalla. Kosolan puheessa ilmeni ristiriita politiikan päätöksenteon ja aatteellisuuden välillä. Toisin kuin kokoomuspuolue olisi toivonut, Kosola ei ottanut kantaa ajankohtaisiin poliittisiin kysymyksiin. Puheeseen suhtautumista määritti myös se, mitä politiikan keskuksessa yleisesti tapahtui. Puolueet alkoivat hitaasti modernisoitua kannatuksen keräämiskoneistoiksi ja Kosolan esiin nostamat asiat olivat niille relevantteja pelkästään strategian ja valtopolitiikan kannalta.

Vaihtoehtona vihjattu ulkoparlamentarismi ei vedonnut kansalaisiin ja Kosolan yritys propagoida uusi tulkinta Mäntsälän kapinasta jäi huomiotta kokonaan.

Kosola käytti puheissaan historiapolitiikkaa. Historiapolitiikka tarkoittaa historian käyttämistä poliittisena argumenttina sekä kamppailua siitä mitä halutaan hyväksyä historiaksi. Käyttäessään historiaa poliittisesti Kosola yritti määritellä ja oikeuttaa mikä on muistamisen arvoista ja mitä Suomen historiaan pitäisi kuulua. Historia politiikallaan Kosola määritteli menneisyyden avulla kansakunnan keskeisiä arvoja, symboleita ja päämääriä. Historian politisoiminen alkoi Kosolan puheissa käsitteiden nimeämisestä. Tähän liittyi myös vasemmistosta rakennettu viholliskuva. Käsitteiden nimeäminen oli eräänlaista merkitysten kamppailua ja uusien merkitysten luomista. Kosola pyrki puheillaan tuottamaan kokemusta Suomen kansasta ja sen historiallisesta tehtävästä. Kuvitellusta historiasta löytyi myös lapuanliikkeen ja IKL:n utopia: yhtenäinen Suomen kansa ja vahva isänmaa. Isänmaan historiaa; ikiaikaista taistelua venäläisiä vastaan, aktivismia, vapaussotaa ja lapuanliikkeen syntymistä, oli mahdollisuus käyttää identiteetin jäsentäjänä ja rakentajana. Tällöin historia oli poliittinen narraatio ja eräänlainen pohjadiskurssi Kosolan puheissa.⁷⁵

Taistelu IKL:n puolesta rinnastettiin taisteluun maan itsenäisyyden puolesta. Sisällissodan jälkeisessä Suomessa poliittiset vastakohdat olivat jyrkkiä; politiikka ja isänmaa määrittyivät vuoden 1918 tulkinnasta. Vapaussota ilmentää Kosolan puheissa isänmaallisuuden ideaa. Kosolan diskurssissa vapaussota on latenttina läsnä. Mytologisoitu vapaussota (käsitys) läpäisee ja määrittää puheen, mutta tulee esiin vain operationaalisesti. Sisällissota oli aikakauden politiikassa niin syvä kansallinen trauma, ettei sen poliittiseen käsittelyyn ollut keinoja. Merkillepantavaa on, että Kosola ja IKL, toisin kun muu puoluekenttä, johtivat isänmaan käsitteen suoraan vapaussodasta eivätkä mahduttaneet siihen parlamentaarista demokratiaa.

---

⁷⁵ Jouni Tilli, ”Tiloja, linjauksia, retoriikkaa - historiapolitiikan linjauksia”. *Historiallinen aikakauskirja* 3/2009, 280–281, 285–287.